

Jerzy Śliziński

Korespondencja J. I. Kraszewskiego i F. A. Hory

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 42/3-4, 1049-1056

1951

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KORESPONDENCJA J. I. KRASZEWSKIEGO I F. A. HORY

O tym, że J. I. Kraszewski cieszył się w Czechach dużą popularnością, świadczą słowa autora czeskiego hymnu narodowego J. K. Tyla: „Kraszewskiego nie należy uważać jako pisarza obcego, lecz jako swojskiego, bo duch ożywiający pisma jego, czeskim czytelnikom zrozumialszym jest, niż któregokolwiek pisarza innego narodu”¹.

W pismach czeskich z ubiegłego stulecia poświęcono dużo artykułów polskiemu powieściopisarzowi. Krytykę powieści *Poeta i świat* znajdujemy już w r. 1840 w czeskim *Vlastimilu*, a takie czasopisma jak *Lumír*, *Květy* i inne, przyniosły dokładne jego życiorysy, przeważnie ilustrowane portretami. Serdecznie witano Kraszewskiego w Pradze, jako szczerego przyjaciela Czechów, w r. 1863.

Dnia 11 grudnia 1878 r. uroczyste obchodzono w Pradze jubileusz pisarza bratniego narodu, na którą to uroczystość przybył z Krakowa m. in. Adam Asnyk.

Człystycznym wyrazem uczuć, ożywiających Czechów w stosunku do Kraszewskiego, może być telegram, jaki przesłał z Krakowa do Towarzystwa „Slavia”, urządającego jubileusz naszego pisarza w Pradze, znany ongiś poeta czeski, Karol Eugeniusz Tupý (Boleslav Jablonský, 1813—1881), autor napisanych w języku polskim, a nie wydanych dotąd niestety *Pieśni nadwiślańskich*. Telegram Tupego brzmi jak następuje: „Od brzegów Wisły do brzegów Weltawy! Sławnej „Slawii” sławiającej sławnego Słowianina braterskie pozdrowienie! Niech żyje szczerza i sprawiedliwa wzajemność między Słowianami”. W uroczystościach jubileuszowych w Krakowie brała udział delegacja czeska, która w dniu

¹ Por. Edward Jelinek, *Uroczystość J. I. Kraszewskiego, obchodzona w Pradze 11 grudnia 1878*, odbitka z Lecha, Poznań 1879, opubl. również pt. *Wieczór słowiański* w Księdze pamiątkowej jubileuszu J. I. Kraszewskiego 1879 roku, Kraków 1881, s. 240—244.

3 października wyraziła życzenia i wdzięczność narodu czeskiego dla jubilata.

Kraszewskiego gorliwie czytano w Czechach, a na rozwój czeskiej powieści historycznej jego działalność pisarska nie została bez wpływu. Z licznych przekładów dzieł Kraszewskiego na język czeski przytoczmy tu: *Svět a básník*, 1852, tłum. F. Volák; *Kouzelná svítlna* 1852—1854, J. Škrábek; *Kordecký*, 1861 i 1864, F. L. Vorlíček; *D'ábel*, 1863, Vorlíček; *Pán a správce*, 1864, P. H.; *Policejní špěhoun*, 1864, A. Kotík; *Stracený život*, 1871, A. Bydžovský; *Zbytky života*, 1872, A. Bydžovský; *Na východě*, 1872, A. Hansgirk; *Muž z lidu*, *Ostap Bondarczuk*, *Jiřina*, 1876, V. Špaňhel; *Milujme se*, 1879, F. A. Hora; *Vzkříšení*, 1879; *Chata za vsí*, 1879, V. Špaňhel; *Soběradská*, 1880, F. A. Hora; *Černá perla*, 1880, 1905, 1928, V. Špaňhel; *Jermola*, 1880, V. Pakosta; *Podivínové*, 1880, L. Hovorka; *Ulana*, 1881, C. Frič; *Slaměná vdova*, 1882, F. H. Časlavský; *U babičky*, 1882, V. Pakosta; *Vzkříšení*, 1882, J. Koněrza; *Želuga*, 1882, J. Koněrza; *Bez srdce*, 1883, V. Pok; *Bylo jich dvě*, 1883, J. Hudec; *Holota*, 1883, V. Špaňhel; *Typy a charaktery*, 1883, F. A. Hora; *Z denníku starcova*, 1883, F. Kvapil; *Bájenky*, 1884, V. Pok; *Lublana*, 1884, J. Koněrza; *Krvavé znamení*, 1884, J. Koněrza; *Májová noc*, 1884, J. Koněrza; *Pod praporem Soběského*, 1884; *Bratrancei*, 1885, V. Špaňhel; *Paměti neznámého*, 1886, J. Tumpach; *Jak se pan Pavel ženil a jak se oženil*, 1885, J. T.; *Staré báje*, 1886, 1903, 1929, J. Koněrza; *Záhuba pohanů na Litvě*, 1886, J. Malý; *Drsňáci*, 1886, J. F. Rejzek; *Budník*, 1888, J. Koněrza; *Dva světy*, 1889, J. Hudec; *Černá hodina*, 1893, V. Špaňhel; *Hraběnka Kozelská*, 1900; *Pan ministr*, 1902, F. Sláma; *Kosa na kamen*, 1913, A. Špačil; *Nad propastí*, 1913, V. Rypáček; *Psovod*, 1915, *Krásná Ulana*, 1922, J. Trnková.

Znane są na ogół kontakty, które utrzymywał J. I. Kraszewski z Czechami. Nie znany jednak jest dotychczas stosunek, który łączył pisarza polskiego z czeskim działaczem na polu zbliżenia kulturalnego czesko-polskiego, F. A. Horą. Stosunek ten oświetla 5 listów Kraszewskiego do Hory, zdeponowanych w archiwum Národního Výboru w Pilźnie oraz 6 listów F. A. Hory do J. I. Kraszewskiego w Dziale Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie².

² Nie wymienia tych pozycji Mieczysław Rulikowski w sumiennej zresztą pracy pt. *Korespondencja Kraszewskiego*, Łuck 1939.

Zachowana korespondencja zawiera 4 listy Kraszewskiego z roku 1879, napisane w języku polskim, i jeden z roku 1885, w języku niemieckim, oraz 5 listów Hory z roku 1879, napisanych w języku polskim, i jeden z roku 1885, w języku niemieckim.

Rola Hory jako szerzyciela idei czesko-polskiego zbliżenia kulturalnego nie jest dotychczas należycie oceniona i zasługiwałaby na gruntowne zbadanie i opracowanie.

Swymi licznymi przekładami dzieł literatury polskiej na język czeski³, słownikiem polsko-czeskim (1890) i czesko-polskim (1902), pracami: *Praktická mluvnice polská* (1901, 1909, 1915), *Praktyczna metoda języka czeskiego* (Lwów 1884), *Průvodce po Krakově* (1884), oraz licznymi artykułami poświęconymi polskiej literaturze, historii i folklorowi przyczynił się w dużej mierze do kulturalnego zbliżenia obu narodów. Hora i jego przyjaciel Edward Jelínek należą w owym czasie do najbardziej zapalonych polonofilów czeskich.

Publikując tutaj korespondencję Kraszewskiego i Hory, która wiernie ilustruje serdeczne uczucia, jakimi polski powieściopisarz darzył bratni naród czeski, a która również ilustruje zasłużoną, pionierską pracę czeskiego polonofila, pragnę złożyć serdeczne podziękowanie drowi Miloslavovi Bělohávkovi, kustoszowi archiwum Národního Výboru w Pilźnie, oraz drowi Władysławowi Pocieszce, kustoszowi Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, za udostępnienie mi opublikowanych tu materiałów.

Jerzy Śliziński

1

Plzeň (Pilsen) w Czechach¹

25/2 1879

Wielmożny Panie Doktorze Dobrodzieju!²

W dzień 3 marca t. r. będę w „towarzystwie przyjaciół nauki i literatury czeskiej” rozprawać o życiu i zdumiewającej działalności Mości Pańskiej. Dopraszam się krótkiego autografa, którego chcę tego dnia okazać mnogim wielbicielom nestora pisarzy polskich.

Z zabezpieczeniem największego szacunku

F. A. Hora

professor

³ Oprócz Kraszewskiego tłumaczył Hora dzieła Orzeszkowej, Sienkiewicza, Ostoi, Zapolskiej, Pługa, Bogusławskiego i in.

¹ B. J., Korespondencja Kraszewskiego, t. 46 III, k. 233.

² Listy Hory podajemy w pisowni i brzmieniu oryginału. Pisownię listów Kraszewskiego modernizujemy, nie naruszając fonetyki i właściwości stylistyczno-językowych.

2

[Winiетка, przedstawiająca na tle krajobrazu urnę na piedestale z inicjami J I K. Szttychowal i rysował J. I. Kraszewski].

Szanowny Profesorze!

Wdzięcznym sercem zasylam Wam pozdrowienie i podziękowanie, radując się wiele z dowodów życzliwości bratniej narodu czeskiego, z którym nas odwieczne łączą stosunki³.

„Na zdar”! niech Bóg da wszystko dobre i Wam, i nam, niech miłość łączy, niech miłość buduje, niech miłość błogosławi, bo bez niej nie ma nic, a przez nią zdobywa się wszystko.

Wasz wierny brat i sługa

J. I. Kraszewski

d. 27 lutego 1879

Drážďany⁴

27 Nordstrasse

3

Plzeň, 7 marca 1879⁵

Wielmożny Panie Doktorze Dobrodzieju!

W towarzystwie przyjaciół nauki i literatury czeskiej ddo. 3 marca rozprawiałem (podług Stefana Buszezyńskiego) o życiu i ogromnej działalności Mości Pańskiej. Entuzjazm licznych słuchaczy był niezmierny, gdy przeczytałem szacowny list Pana Dobrodzieja (prócz hasła, które pisano drobno), kończąc w następujący sposób: „Národ český s bratrským národem polským klade věnec vavřínový na ctihodné šediny šlechetského lidumila a nejslavnějšího spisovatele polského, provolává mu z plna srdce: Necht'žije dlouhá léta zdráv a spokojeň! Sláva”.

Laskawy list Mości Pańskiej mam dać muzeum miejskiemu według życzenia administracyi tego instytutu, acz chciałem go zachować dla dzieci moich.

³ Nie tylko w Pradze uroczyste obchodzono jubileusz Kraszewskiego, ale „W czeskich miastach, nawet i wioskach prowincjonalnych jest mnóstwo »beseda«, które w swoich tygodniowych posiedzeniach poświęcały »wieczorki« pamięci znakomitym zasługom Kraszewskiego. Wieczorki te ograniczały się niekiedy prostym odczytem o zasługach Jubilata, jednak i te zasługują na uwagę. Z cenniejszych zaś obchodów wypada przede wszystkim wymienić czeskie miasta: Kolin, Plzeň i Roudnice; z miejscowości mniejszych wioskę Vřšovice, w których sposobem dostojnym w zimowych miesiącach roku jubileuszowego urządzono za pomocą komitetów miejscowych towarzystw literackich odpowiednie »slavnosti ku cti padesátileté činnosti J. I. Kraszewského” (Zob. opis obchodów jubileuszowych w Czechach pióra Edwarda Jelinka, przesłany do Komitetu Wydawniczego Księgi pamiątkowej jubileuszu J. I. Kraszewskiego 1879 roku, cytowany tamże, s. 237—244).

⁴ Drážďany — Drezno po czesku. — W Archiwum Hory znajduje się przy tym liście kopia sporządzona ręką Hory, przeczytał on bowiem ten list zebrany uczestnikom uroczystości jubileuszowej urządzonej w Pilźnie. Jest on też opublikowany w Księdze pamiątkowej jubileuszu J. I. Kraszewskiego 1879 roku, Kraków 1881, s. 239.

⁵ B. J., Korespondencja Kraszewskiego, t. 46 III, k. 234.

Posyłając spólcześnie czasopisma Plzneńské listy i Pilsner Reform, gdzie są wytłaczony notatki odnoszące się do owej rozprawy, upraszam Pana Dobrodzieja, ażeby mi powiedzieć tytuł któregożkolwiek zbioru krótkich powieści Pańskich, ponieważ chcę jedną tłómaczyć na język czeski do Kalendáře plzneńského⁶, który będzie przynosił portret i życiorys Mości Pańskie.

Z zabezpieczeniem największego szacunku

F. A. Hora

prof.

4

d. 9 marca 1879

Drezno

Szanowny Profesorze!

Z podziękowaniem za życzliwość Waszą, proszę abyście przyjęli na pamiątkę fotografię moją.

Małą powieść (*Z dziennika starego dziada*⁷) posyłam pod opaską.

Pełen szacunku

sługa życzliwy

J. I. Kraszewski

5

Plzeń, 1 lipca 1879⁸

Wielmożny Panie!

Niemogę znikąd otrzymać Pańskie *Fidybusy* i *Powiatki i obrazki historyczne* (drukowane w Wilnie 1843). Zaufając życzliwości Pańskiej, proszę Pana, ażeby mi pożyczać egzemplarz tych książek; będę ich zwrócił jak najprędzej.

D. 23 czerwca rozprawiałem w „Towarzystwie przyjaciół nauki i literatury czeskiej” *O celu powieści* (przekład artykułu Pańskiego z *Okruszyń*⁹), rozprawa bardzo zajmowała licznych słuchaczy.

Z zabezpieczeniem największego szacunku

Sługa Pana

F. A. Hora

6

d. 5. lipca

Homburg v. d. Höhe

Ki...fstrasse 10¹⁰

Szanowny Profesorze!

Jest u nas przysłowie: „Szewc bez butów chodzi”. Otóż ja także bez butów, bo moich dawnych pism nie mam ani egzemplarza i — Bóg widzi, tak jest.

⁶ W *Kalendarzu Pilzneńskim*, 1880, znajdziemy oprócz życiorysu J. I. Kraszewskiego również i tłumaczenie jego nowelki pt. *Soběradská* pióra F. A. Hory.

⁷ Zdaje się, że tej powieści na język czeski Hora nie przetłumaczył. Przełożył ją natomiast Franciszek Kvapil (*Z denníku starcova*, Praha 1883).

⁸ B. J., *Korespondencja Kraszewskiego*, t. 46 III, k. 235.

⁹ Por. *O účelu románů*, *Plzneńské listy*, 1880, nr 6, 7.

¹⁰ Nazwa ulicy nieczytelna.

Z nowszych mogę Wam służyć jakimi tylko chcecie, ale z dawnych u mnie ani egzemplarza. Były one na wsi, potem w Warszawie, a teraz zupełnie ich już nie mam i wątpię, czy są w handlu.

W Krakowie chcieli zebrać te dawne edycje dla Bibl. Uniwersytetu, ale dotąd nie udało się wszystkich dostać.

Jestem tu na kuracji; gdy powrócę do Drezna około 25. t. m., z nowych rzeczy służę czym mam.

Ściskam dłoń Waszą — przyjmijcie wyrazy szacunku, z jakimi zostaje
Waszym sługą wiernym
J. I. Kraszewski

7

Plzeň, 17/10 1879¹¹

Wielmożny Panie Doktorze!

Mam zaszczyt posłać Panu Kalendář plzneňsky, gdzie jest wytłaczony krótki życiorys Pański z portretem niestety nie właśnie pięknym, a ładna powiastka *Sobieradzka z Typów i charakterów*.

Długą rozprawę o życiu i działalności Mości Pańskiej, którą miałem w „Towarzystwie przyjaciół nauki i literatury czeskiej w Plzni”, przynosi teraz czasopismo *Vlast*, organ zagranicznych towarzystw czeskich. A jak telegrafowałem k uroczystości krakowskiej, wołam dziś i zawsze: Nestorowi pisarzy polskich wieczna sława! Niech Pan ten jasny promień boży, jeszcze wiele lat zlewa na braci nasze prawdę, dobro i piękno! Niech wiecznie żyje wzajemność polsko-czeska!

Z zabezpieczeniem największego szacunku
sługa Pana Doktora
F. A. Hora

8

Szanowny Panie Profesorze!

Pospieszam Wam podziękować z duszy i serca za Kalendarz, a również za wszystkie oznaki bratniej miłości, które i z Pilzna¹², i ze wszystkich

¹¹ B. J., Korespondencja Kraszewskiego, t. 46 III, k. 236.

¹² Omawiając uroczystość jubileuszową w Pilźnie, pisze Edward Jelínek we wspomnianym opisie (zob. przypis 3) m. in.: „W powodzeniu wieczorku pilzneńskiego, również przez miejscowe towarzystwo urządzonego, zasłużył się głównie profesor F. A. Hora, tłumacz powieści polskich, odczyt którego wielce zainteresował licznie zebranych uczestników uroczystości”. — O tym, że Hora przyczynił się do popularyzacji Kraszewskiego w Czechach, świadczy również wycinek z czasopisma *Plzneňské noviny*, zdeponowany w Archiwum Kraszewskiego (B. J., t. 46 III, k. 238): „Dopisy z kraje. Z Kotterova [ręką Hory:] (Wieś blisko Pilzně). Oslava Jos. Ign. Kraszewského zavdala příčinu k seznámení se s některými plody veleducha toho. Neunavný překladatel spisů slavného Poláka, p. prof. Fr. A. Hora zpřijemnil nám záslužnou práci svou dva večery, a síce 13. a 16. listopadu. Sdělen byl s přítomnými životopis oslavencův a přečtēna pěkná povídka *Soběradská* (obě obsaženo v Plzeňském Kalendáři na rok 1880). Nemálo zavděčil se týž pan profesor mnohým ze středu našeho tím, že uveřejňoval po delší dobu v Plzeň-

stron Czech przybyły do Krakowa¹³. Nie wiem, czy co większą w nas budziło radość nad te mnogie oznaki życzliwości narodu czeskiego, nad serdeczne głosy Tonnera¹⁴ i Czelakowskiego¹⁵. Cieszyliśmy się, bili w dłonie i wołali: „Niech żyją Czesi, bracia nasi!” Toż samo powtarzam Wam, Szanowny Profesorze, wyrażając najgorętszą wdzięczność moją i prawdziwy szacunek, z jakim zostają Jego

ślugą obowiązany
J. I. Kraszewski

d. 20 październ. 1879
Drezno

9

Plzeň, 26/12 1879¹⁶

Wielmożny Panie Doktorze!

Dziękuję najserdeczniej za telegram, który považam za powtórny oznak szacownej życzliwości Pańskiej, za powtórne oświadczenie wzajemności polsko-czeskiej, która będzie zawsze świętym celem mego starania!

Wasz
wdzięczny sługa
F. A. Hora

10

Pilsen, 9/10 1885¹⁷

Hochgeehrter Herr!

Da Ihr Artikel über *Pińsk*¹⁸ allseits die verdiente Anerkennung gefunden, hat sich mein Freund Jelinek entschlossen, von mir nun auch den Artikel

ských list, překlad zajímavého románu *Milujme se*”. [Na marginesie ręką F. A. Hory: „Teraz przekładam z *Typów i charakterów: Mecenás. Dobry człowiek*. — Z zabezpieczeniem największego szacunku sługa Pana Doktora — F. A. Hora”]. — *Typy i charaktery* w tłumaczeniu F. A. Hory ukazały się w r. 1883. — Por. jeszcze następujące prace Hory: *O účelu románů*, Pl. listy, 1880, nr 6, 7; *Złote myśli z dzieł J. I. Kraszewskiego*, Posel ze Slušice, 1881, nr 28; *Pińsk a Polesie pińskie od Krasz.*, Slov. sborník, 1883; *Ze zahrady Hesperidek od Krasz. Svornost*, 1887, nr 14.

¹³ „Oznaki bratniej miłości” ze strony Czechów spotkały Kraszewskiego w Krakowie w dniach jego jubileuszu 50-letniej działalności literackiej.

¹⁴ Na uroczystościach jubileuszowych w Krakowie przemawiał po polsku w imieniu Czechów poseł Emanuel Tonner. (Tekst przemówienia w Księdze pamiątkowej jubileuszu J. I. Kraszewskiego 1879 roku, Kraków 1881, s. 35). Oprócz tego przemawiał Tonner na licznych uroczystościach jubileuszowych Kraszewskiego, urządzonych w Czechach (Roudnice, Písek, Vršovice, Praha).

¹⁵ Dr Jaromír Čelakovský przemawiał w Krakowie w imieniu delegacji posłów czeskich. (Tekst przemówienia w Księdze pamiątkowej, s. 35).

¹⁶ B. J., Korespondencja Kraszewskiego, t. 46 III, k. 237.

¹⁷ B. J., Korespondencja Kraszewskiego, t. 46 III, k. 239.

¹⁸ Por. Slov. sborník, 1883.

Dorfbewohner aus Ihren *Erinnerungen* übersetzen zu lassen und die Übersetzung sammt Illustrationen in seiner Zeitschrift zu veröffentlichen. Hoffend, dass Sie, Hochgeehrter Herr, dazu auch diesmal gefälligst Ihre Erlaubnis ertheilen werden, bin ich mit aufrichtigem Wunsche für Ihr bestes Wohlsein.

Ihr
hochachtungsvoll ergebener
F. A. Hora

11

d. 11. Oktober 1885

Magdeburg

Verehrter Herr Professor — mit grösstem Vergnügen autorisiere ich Sie die Übersetzung zu unternehmen. Die einzige Bedingung — nichts verändern — und dann ersuche ich mich ein Exemplar für meine Sammlung von Übersetzungen.

Ich grüsse Sie herzlich und verbleibe

Hochachtungsvoll
ergebenster
Dr J. I. v. Kraszewski